

- І. Сергієнко, Б. Стогній // Вісник Національної академії наук України. – 2009. – № 9. – С. 3–13.
3. Плаксін, С. Гібридні енергосистеми / С. Плаксін, Ю. Шкіль, В. Юрко // Вісник Національної академії наук України. – 2005. – № 2. – С. 27–39.

Стрембіцька Л. Л.,
старший викладач,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ТІНЬОВИЙ РИНОК ПРАЦІ ЯК ЧИННИК ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

В сучасному світі для кожної держави тіньова економіка виступає як реальна загроза для її економічної безпеки, перш за все через те, що найсуттєвішим наслідком тінізації господарської діяльності є її здійснення поза державним обліком і контролем, що призводить до суттєвого зменшення обсягів відрахувань до бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів. Тіньова економіка для свого функціонування та розвитку потребує залучення усіх видів ресурсів, невід'ємним елементом яких виступають ресурси праці, тому ринок праці автоматично залучається у систему тіньових відносин.

Проблема тіньової економіки є характерною для усіх країн світу, проте розміри її поширення між країнами вкрай неоднорідні та мають тісну залежність з рівнем їх соціально-економічного розвитку. Зниження рівня тінізації економіки та усіх її складових є одним з пріоритетних напрямів економічної політики держав, що сповідують принципи верховенства права та цінностей людського розвитку, про що свідчить прийняття на 104-й сесії Генеральної конференції Міжнародної організації праці «Рекомендації про перехід від неформальної до формальної економіки» (№ 204, червень 2015 р.).

Зазначеною рекомендацією наголошується, що широкі масштаби неформальної економіки в усіх її проявах є основною проблемою в плані реалізації прав працівників, і що більшість людей виявляються в неформальній економіці не по своїй волі, а з причин відсутності можливостей працевлаштування в формальній економіці з метою отримання засобів до існування. Вказаним документом рекомендується країнам-членам МОП організувати роботу компетентних органів влади щодо виявлення характеру та масштабів неформальної економіки, враховуючи різноманіття її форм, а також застосовуючи механізм трипартизму з повноправною участю найбільш представницьких організацій роботодавців і працівників, залучаючи при цьому до переговорного процесу економічні одиниці з неформальної економіки. Це є

досить суттєвою обставиною, оскільки оцінка причин тінізації соціально-трудової сфери з врахуванням точки зору економічних одиниць з неформальної економіки сприятиме поглибленню розуміння дійсних причин, що породжують та підтримують її функціонування.

Також важливим моментом є те, відповідно з Рекомендацією (№ 204), неформальна економіка: а) співвідноситься з всією економічною діяльністю працівників та економічних одиниць, які в силу законодавства чи на практиці або зовсім не охоплюються, або охоплюються не в повній мірі формальними відносинами; б) не охоплює протизаконну діяльність. Отже, враховуючи сучасні підходи Міжнародної організації праці до поняття «неформальна економіка», необхідно відмітити помилковість виокремлення в структурі тіньової зайнятості зайнятості у кримінальній економіці, на що вказується у праці [1, с. 3].

На нашу думку, в найбільш узагальненому підході функціонування та поширення неформального ринку праці в Україні зумовлене закономірностями перехідної економіки та недосконалістю інституційного механізму формування елементів ринкової системи господарювання. Серед інших важливих обставин, що сприяють тінізації ринку праці, визначено наступні причини:

- недосконала податкова система, несприятливі умови для ведення бізнесу;
- низька заробітна плата в офіційній економіці, бідність серед працюючого населення, низьке пенсійне забезпечення;
- низький рівень дотримання законодавства та відповідальності перед законом в цілому на рівні суспільства;
- незадовільне співвідношення між застарілими та новітніми робочими місцями, відсутність фінансових можливостей у суб'єктів господарювання розвивати матеріально-технічну базу виробництва;
- значне поширення корупції, прикриття тіньових відносин;
- відсутність налагодженої координації роботи з боку різноманітних державних структур щодо системної протидії негативним соціально-економічним наслідкам тіньового ринку праці;
- втрата цінностей праці, низька трудова свідомість робочої сили;
- несформованість в суспільстві практики та культури соціально-відповідального бізнесу.

На думку І. Петрової [1, с. 5], неформальна зайнятість в українській економіці має свою специфіку, що визначається тісним переплетенням неформальної зайнятості з формальною, оскільки на ринку праці присутня значна група осіб, зайнятих одночасно у формальній і неформальній економіці, причому неформальна зайнятість виступає як правило, як вторинна діяльність;

також важливою рисою неформальної зайнятості в Україні є наявність серед її суб'єктів висококваліфікованих працівників.

Основними негативними наслідками поширення тіньового ринку праці в контексті загроз економічній безпеці держави є:

- недоотримання державою фінансових ресурсів, які б спрямовувались на забезпечення ефективного функціонування соціальної сфери;

- зростання податкового навантаження на економічних суб'єктів, які функціонують у формальній економіці, що в подальшому провокує їх перехід у тіньову сферу;

- відсутність захисту працівників трудовим законодавства в системі неформальних соціально-трудова відносин;

- соціальна незахищеність працюючих у майбутньому через відсутність у них трудового стажу;

- соціальна незахищеність працівників у випадку ушкодження чи отримання ними травми;

- значне поширення понаднормової роботи, що при тривалій діяльності здатне призвести до погіршення здоров'я та втрати працездатності неформально працюючих;

- втрата довіри суспільством до проведення реформ, що провокує негативні суспільні настрої, знижує соціальну згуртованість та загострює протиріччя в системі соціальних партнерів;

- консервація застарілих, шкідливих та небезпечних робочих місць, перешкоджання реформуванню економіки на основі інноваційної моделі розвитку;

- декваліфікація робочої сили, неефективність інвестування в людський капітал як на рівні суспільства, так і на рівні індивіда.

Істотне скорочення неформального ринку праці має стати пріоритетним напрямом державної стратегії економічної безпеки в сучасних умовах, що сприятиме стійкому соціально-економічному розвитку, підвищенню життєвого рівня населення та покращенню іміджу нашої держави на світовій арені.

Список використаних джерел

1. Петрова І. Заходи економічної та соціальної політики в сегменті неформальної зайнятості / І. Петрова // Україна: аспекти праці. – 2006. – № 3. – С. 3-8.
2. Transition from the Informal to the Formal Economy Recommendation, 2015 (No.204) // http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:R204.